

ПРИРУЧНИК ИЗ ОБЛАСТИ РАЗВОЈА ГОВОРА

**Тим васпитача вртића „Бубамара“ у сарадњи са
логопедом**

Београд, април 2013.

Приручник је настао после једногодишњег рада васпитача. Уочена је потреба за додатном подршком васпитача у осмишљавању активности које доприносе правилном развоју говора код деце, не само предшколских, већ и млађих узрасних група.

Рад је приказан на XVIII пролећним сусретима „Васпитачи-васпитачима” у Врњачкој бањи, у месецу априлу 2013. године.

Захваљујемо се на подршци за објављивање овог Приручника: ПУ „Врачар” и директору, Емилији Ђурђевић.

Техничка припрема и реализација: Нада Петровић и Данијела Алексић.

Реализатори: логопед Мира Ристић и васпитачи: Милена Вукомановић, Нада Петровић, Славица Живановић, Јелена Ставрић, Јасмина Јовић, Бојана Срејић.

Овај Приручник је осмишљен да даје неке нове идеје. Очекује се наставак и допуна овог Приручника, у циљу што боље стимулације говорно-језичког развоја.

Садржај

Реч логопеда	4
Увод	6
Садржај обрађених области	7
Вежбе моторике усана, језика и образа	8
Вежбе моторике доње вилице	9
Вежбе моторике меког непца	10
Вежбе моторике језика	12
Вежбе дисања	14
Развој фине моторике	18
Говорне игре са израдом дидактичких средстава и њихова примена	23
Радионица са родитељима	45
Литература	47

Реч логопеда

Када би поставили питање: „Шта је говор?“, добили бисмо пуно различитих одговора, и сви би били тачни.

Говор је средство комуникације и омогућава споразумевање и преношење информација.

Говор је средство емоционалног изражавања. Повезан је са интелектом, меморијом, пажњом, перцепцијом и емоцијама. Као такав, говор је под утицајем многих унутрашњих и спољашњих фактора.

КАКО НАУЧИТИ ПРАВИЛАН ИЗГОВОР ГЛАСОВА

Артикулација, односно изговор гласова подразумева одређене покрете говорних органа, као и умерен ток ваздушне струје. Да би се одређен глас научио и увежбао, потребно је:

- правилно поставити говорне органе и усмерити ток ваздушне струје,
- вежбати изговор гласова изоловано,
- спајати глас са вокалима,
- увежбавати правилан изговор гласова у речима где је глас у иницијалном, медијалном и финалном положају,
- учврстити правилан изговор гласа у реченицама, песмицама и причама,
- аутоматизовати изговор гласа у спонтаном говору.

Проблем, са којим се сусрећемо у предшколским установама, је велики број деце којима је говорни подстицај веома важан због неправилности у говорном изражавању.

Овај Приручник би омогућио великом броју деце да, учествовањем у говорним играма, дођу до правилног изговора појединих гласова, да богате речник и усвајају граматичку структуру.

Играма овог типа постижемо:

- бољу покретљивост говорних органа
- бољу артикулацију
- правилније дисање
- побољшање слушне пажње и перепције
- развој крупне и фине моторике
- богаћење речника
- бољу комуникацију и социјализацију
- увођење детета у тимски рад

Овај приручник, такође, може бити употребљен у циљу овладавања процеса анализе и синтезе (рашчлањивање речи на гласове и повезивање гласова у речи), као и у циљу аутоматизације научених гласова.

Логопед
Мира Ристић

Увод

Претходне године, тим васпитача вртића „Бубамара” у сарадњи са логопедом Миром Ристић бавио се темом *Кроз игру ка правилном развоју говора*.

Почели смо тако што је логопед, на почетку године, урадио процену говорно-језичког статуса у групама, на основу којег су издвојени гласови који се неправилно изговарају.

Логопед је радио на правилном постављању говорних органа за правилан изговор тих гласова, радом у малим групама.

Ми, васпитачи, радили смо на утврђивању тих гласова кроз говорне игре интегрисане у планиране активности. Реализовали смо низ говорних игара које су само један сегмент у правилном развоју говора.

Тим васпитача вртића „Бубамара”

Садржај обрађених области

- ❖ Вежбе оралне праксије:
 - вежбе моторике усана и образа,
 - вежбе моторике језика,
 - вежбе дисања;
- ❖ Развијање фине моторике прстију:
 - говор са покретима,
 - игре прстићима;
- ❖ Израда дидактичких средстава за говорне игре. Њихова примена у практичном раду по узрастним групама ради што бољег говорно-језичког развоја;
- ❖ Аутоматизација усвојених гласова кроз говорне игре.

Вежбе моторике усана, језика и образа

За бољу артикулацију и вежбање оних недовољно развијених гласова, потребно је стимулисати говорне органе, пре свега усне, језик и вилицу.

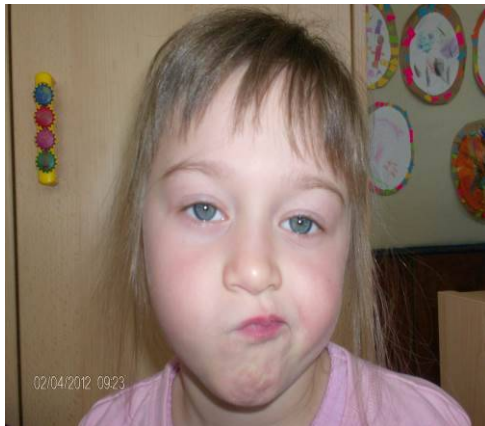
- **Развлачење усана у осмех.**

- **Скупљање усана (положај усана за пољубац).**

- **Развличаење усана у десну, а затим у леву страну.**

Вежбе моторике доње вилице

- **Спуштање доње вилице, имитирање зевања.**

- **Хоризонтално померање доње вилице у леву, па у десну страну.**

Вежбе моторике меког непца

- **Истурање заокружених усана у облику слова О.**

- Грицкање горњим зубима доњу усну.

- Грицкање доњим зубима горњу усну.

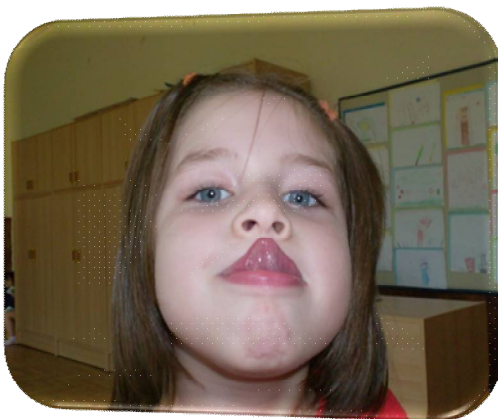

- Надувавање образа, леви и десни, појединачно, оба.

Вежбе моторике језика

- Исплазити језик што више према бради и подићи што више према носу.

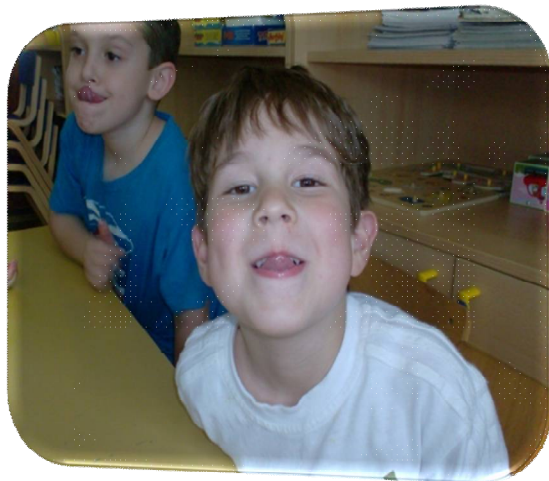
- Језик повући у унутрашњост усне дупље.

- Језик покретати из десног у леви угао, и обрнуто.

- Додиривати врхом језиком горњу, а затим горњу усну.

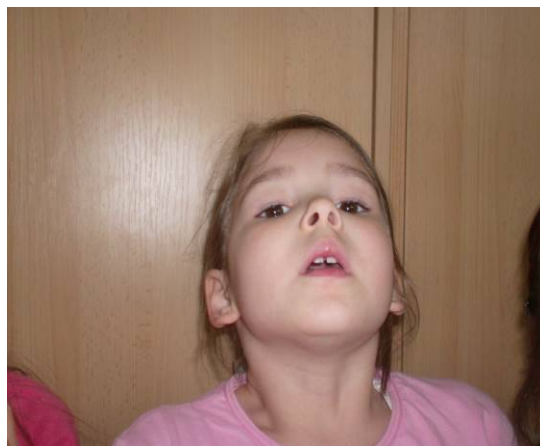
- **Врхом језика додиривати мишиће унутрашње стране образа, прво десног па левог образа.**

Вежбе дисања

За правилан развој говора потребно је успоставити правилно дисање.

- **Удисати ваздух кроз нос, издисати на уста.**

- Удисати ваздух кроз нос, полако подизати руке и саставити дланове изнад главе.

- Издисати ваздух кроз уста и полако спуштати руке.

- Руке ставити на потиљак, удисати ваздух на нос и скупљати лактове. Испуштати ваздух на уста, ширећи лактове. Удисати ваздух кроз нос, а затим га испуштати уз изговор гласа С.

- Дувамо балон.

- Дувамо у исцепкан папир.

Развијање фине моторике прстију

Развијање фине моторике прстију смо радили кроз: говор са покретима и игре прстићима.

ГОВОР СА ПОКРЕТИМА

- **Ширим прсте, пуштам шаке, као хоботница краке.**

- **Сад ћемо играти игру такву- покажи ми длан, затим шаку.**

- **Шаке заједно ја слажем,
прстићима се помажем.**

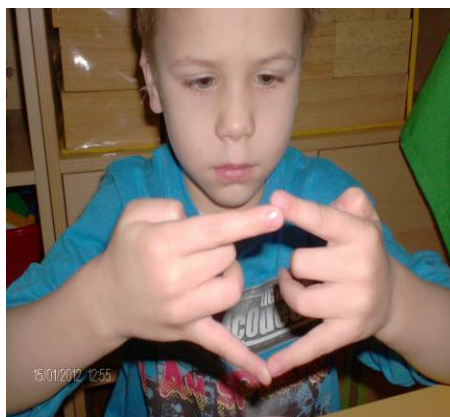
- **Подигните се,
истегните се.**

- Два јарца тврдоглава,
на мостићу су се срела.

- Гуркају се и мекећу:
„Пусти ме, ја тебе нећу!”

Чамац

Наочари

Катанац

Вук

Мачка

Миш

Скакавац

Птица

Петао

Сунце и камен

**Говорне игре са израдом дидактичких средстава
и њихова примена**

Игра картама

То је једна од почетних игара за препознавање и позиционирање гласова у речи.

Припремимо 4 картон сличице са појмовима који почињу истим гласом и именујемо их заједно са дететом. Поступак понављамо са следећа 4 картона, који имају глас у средини и на крају речи.

Дете их именује, а ми им можемо мењати редослед.

Када дете савлада на овај начин неколико гласова, скупе се сви картон-појмови и играмо карте. Карте се деле, сви играчи имају исти број карата. Играч који први игра, ставља карту на средину стола, именује је и наглашава глас који тражи, а остали слушају.

Треба да препознају да ли је тражени глас на почетку, у средини или на крају, а потом у својим картама траже оно што одговара том задатку. Дете које последње баци одговарајућу карту, носи све и поставља даље задатак.

Направили смо кућице за карте, где су их они разврставали.

КЛАВИО

Ова игра се примењује за утврђивање гласова, вежбе говорних органа и вежбе пажње.

Припреме се сличице-појмови. Појмови могу бити на Р, Љ, Ч, Ћ, зависно од тога који глас желимо да утврдимо.

Свако дете добија по један појам-сличицу. Дете које добије појам *ласта*, пева ла, ла, ла, а ако добије *лопту* пева ло, ло, ло, и тако редом. На почетку, васпитач попут диригента, показује палицом које дете треба да пева. Подстичемо децу да што гласније изговоре своје слоге; бука ће бити велика, али задовољство учесника још веће.

Затим улогу диригента препуштамо детету, дајемо му идентичне картице које постају његов клавир. Подизањем одређеног штапића, оно даље одређује које дете пева који слог.

Отисак кромпира

Ова игра је намењена млађој групи. У кромпиру се урежу одређени облици животиња, које се на различите начине оглашавају. Свако дете има припремљен кромпир и боју. Прави се једна причајућа слика. Дете које стави печат своје животиње, мора да се огласи као она. Деца печате док има места, ако друго дете дотакне већ постојећу животињу, њен власник мора да потврди отисак и да се огласи.

Важно је оглашавање, јер кроз њега вежбамо и утврђујемо одређене гласове.

Воће-Поврће

Направљена је табла са сликама воћа и поврћа. У игри су 2 играча и свако има своју боју жетона.

Циљ игре је да се са старт позиције парадајз или поморанца дођу до поља са воћем или поврћем. Прави се пут воћа или пут поврћа. Наизменично се спушта по један жетон у поље до постојећег жетона. Именују појам из сваког поља где стану. Ко први стигне до циља, тај је победник.

Игралица-причалица Р, Л, Љ

Игра има забавни карактер и подстиче решавање проблемских ситуација, развија логичко мишљење, побољшава артикулацију и утврђује гласове.

На табли су сличице које у себи садрже гласове Р, Л, Љ, на почетку, у средини и на крају речи. Игра је за 3 играча, свако има своје слово. Задатак је да играчи освоје по 4 поља.

Поља за играча Л: лимун, лала, лубеница, лист (зелена боја).

Поља за играча Р: рекет, рукавица, рода, ракун (жута боја).

Поља за играча Љ: љубав, љуљашка, љубичица, пасуљ (црвена боја).

Сваки играч стартује са своје позиције, баца коцку и помера своју фигурицу. На поље, где стане, именује појам са цртежа. Свако бира свој пут до циља. Победник је ко освоји сва четири поља.

Кућа слова

За ову игру су направљене кућице и картон-појмови који почињу одређеним гласом.

Кућице поређамо по столу, свака кућа има своју ознаку- слово и нацртан појам који почиње тим гласом. Сваком поделимо по 5 сличица. Дете гласно изговара појам који је на слици и ставља га у кућицу која је направљена за те почетне гласове.

ЧУЊЕВИ

Ова игра представља вежбу за развој моторике, богаћење речника, груписање појмова, утврђивање и кориговање гласова.

Игра је намењена млађој и средњој групи. На чуњевима се налазе појмови који представљају групе (воће и поврће, превозна средства, одећа, обућа). Задатак је да, уколико нпр. оборе чуњ са воћем, набрајају све што знају од воћа.

Моја боја је...

Имамо четири играча- црвеног, плавог, жутог и зеленог.

Зелени је слово З.

Плави је слово П.

Црвени је слово Ц.

Жути је слово Ж.

Игра се попут игре „Не љути се човече”. Коцку баца један по један играч, свако помера свог човечуљка онолико поља колико је добио. У зависности где је стао, изговара реч која почиње на то слово. Ако се два играча нађу на истом пољу, а при том је то кућа једног од њих, играч посетилац се враћа на своје место. Победник је онај ко први стигне.

Погоди ко сам

За ову игру потребни су нам обручеви, играчке животиња, слике животиња.

Број обручева одговара броју деце, сакријемо их по соби и сваком је по једна играчка животиње. Вaspитачица подели деци сличице и на дати знак, деца проналазе своје животиње. Узимају их, опонашају звук и покрет, прича шта зна о њој (где живи, шта једе, итд.).

Ко ће пре

Игра има за циљ утврђивање гласова и побољшање артикулације. Направили смо таблу са 20 сличица-појмова који садрже гласове које желимо да утврђујемо, и истих таквих 20 карата. Потребна нам је и бројна коцкица и четири фигурице. Игра је предвиђена за 4 играча којима се подели по 5 карата. Учесници треба да именују појмове са својих карата, а затим да им нађу пара на табли. Играчи се до свог циља крећу фигурама у свим правцима на табли, а број пређених поља одређује бачена коцка.

Важно је да дете именује сваки појам преко којег прелази фигуром, а поребно је да пронађе најкраћи пут и што пре се ослободи својих карата.

Меморија

Реч је о игри за вежбу пажње, памћења и артикулације.

Имамо два идентична картона са по 8 сличица, на којима су појмови који садрже гласове које желимо да утврђујемо, и празна централна поља. На једном картону, сличице су сакривене испод прозора. У игри учествује двоје деце, покажемо им први картон на 5 секунди и склонимо га. Изнесемо картоне са прозорима, једно дете пита друго где се налази одређен појам, одмах проверавају одговарајући прозор.

За сваки погођени појам дете добија жетон. Важно је да изговарају појам који се тражи и појам који је откривен испод прозора.

Играјмо се коцкама

Игра има за циљ утврђивање гласова, богаћење речника, вежбе дикције, груписање и разврставање појмова.

За игру су нам потребне две коцке, од којих је једна означена круговима у бројности од 1 до 6. На другој коцки су појмови: љубичица, рода, сат, звезда, лопта, шал. У игри учествују две групе деце, са по два члана. Једна група деце задаје другој групи задатак, тако што баци обе коцке у исто време и ако испадне љубичица и пет кругова, група треба да осмисли 5 израза која почињу на слово Љ. Игра се игра док се не испроба више могућности, а време за осмишљавање израза се може ограничити.

Игра коцком

Игра је предвиђена за утврђивање гласа Р, са његовим изговором на почетку, у средини и на крају речи.

Направљена је коцка, а на свакој страни коцке је по једна апликација поврћа и то: ротквица, краставац, шаргарепа, парадајз, грашак и кромпир. Дете баци коцку и именује поврће које је добило. Ако је испала ротквица, дете треба да осмисли појам који почиње на РО. Ако добије краставац, треба да каже појам који почиње на КР, шаргарепу на РЕ, грашак на РА, итд. Изрази се могу осмишљавати и на последње слово поврћа које дете добије бацањем коцке.

Препознај, правилно изговори

Циљ ове игре је правилна артикулација гласова Р, Л, Љ и З. У игри учествује четворо деце, свако дете представља једно слово. Васпитач припреми мноштво корпица на којима су појмови који садрже ове гласове. Показује деци једну по једну корпицу, а дете треба да препозна своје слово у појму који се показује, да се јави, именује тај појам и картицу стави у џеп предвиђен за слово које представља. Игра траје док се све картице не сместе у одговарајуће џепове.

Следећа област којом смо се бавили је примена усвојених гласова кроз говорно стваралаштво.

Вртешка

Вртешка се користи за прављење нових прича, реченица, груписања и разврставања појмова. Вртешка се прави тако што се на обруч закачи мноштво картон-појмова. Деца седе око вртешке, а васпитач је заврти. Свако дете ухвати један картон, каже појам које је извукло и смишља реченицу у којој се спомиње тај појам. Исти принцип изводе и остала деца. Неке од смишљених реченица су:

- за појам писмо: *Писмо се шаље код другара за рођендан.*
- За појма патка: *Патка је била у језерцету.*

На сличан начин смо смислили причу, али с тим да је прво дете смислило реченицу, као у претходном примеру, а свако следеће дете реченицу која је повезана са претходном.

Наша прича

У овој игри, деца повезују појмове на својствен начин и на основу њих смишљају причу. Деца су подељена у групе и свака група извуче по неколико сличица. Након тога, треба просторно да их распореде на папиру, да обоје целокупну слику, доцртавајући појмове по жељи. На основу својих слика, деца смишљају причу. Свака група деце прича осталима своју причу, показујући слику.

Бинго точак

Ова игра служи за богаћење речника, преношење мисаоних радњи на папир и њиховом говорном излагању. Бинго точак је подељен на четири дела, у којима се налази по један појам који представља једно слово.

Деца су подељена у четири групе. Једно дете заврти точак. Слика на којој се точак заустави даје деци задатак, нпр. ако се заустави на рибу, деца имају задатак да осмисле што више речи које почињу гласом Р. Након тога, групе излажу речи које су смислиле. Групе могу имати и различите задатке, нпр. једна група смишља речи, друга илуструје, а трећа своје појмове показује пантомимом. Важно је да, на крају, групе једни другима излажу своје радове.

Рол прича

Ова игра је важна за повезивање слика са ситуацијама, али и за богаћење речника. Рол прича се стваара тако што деца, на рол папиру, лепе нацртане појмове по жељи. Ти појмови су били: дрвеће, река, Сунце, чамци, итд. Када се цео папир облепи појмовима, васпитач га урола. Тада почиње смишљање приче. Врх папира се залепи, а упоредо са њим још један празан рол папир. Постепеним одмотавањем слика, деца смишљају причу коју васпитач записује на папиру поред. На крају смишљања приче, деца своју сликовиту причу добијају назад како би доцртали елементе који недостају, а споменути су у причи.

Овакав вид игре је веома добар за неговање сарадње међу децом, сарадње деце и васпитача. Деца уче да се међусобно слушају, договарају, да поштују туђе мишљење.

Слово ми је рекло

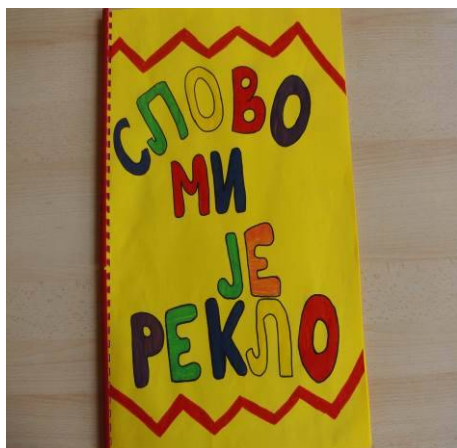
Следећи вид примене усвојених гласова кроз говорно стваралаштво је веома битан у узрасту деце пред полазак у школу. Наиме, одређене гласове смо примењивали кроз приче, реченице, песме; оживљавали смо их. Од тих гласова, односно слова направили смо нашу књигу *Слово ми је рекло*.

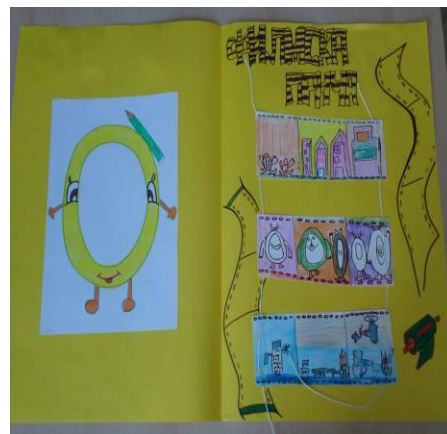
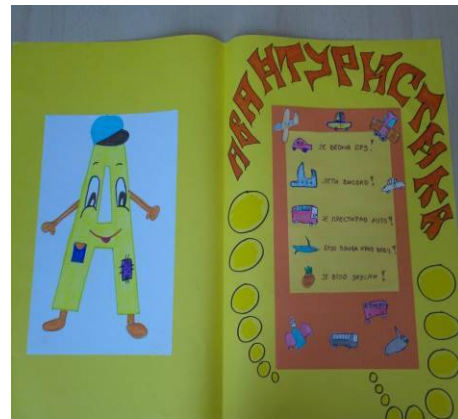
Поред ових слова, која се налазе у нашој књизи, имамо амбицију да књигу проширимо и да се у њој нађу сва слова азбуке.

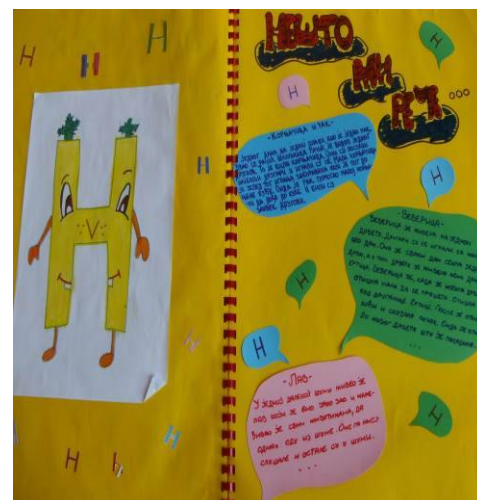
Слово А смо применили кроз реченице у којима сличице замењују речи, које почињу словом А. Ово је процес прављења „Фабричке приче” у којој су одређени појмови замењивани сличицама. Наравно, целокупан процес је урађен као продукт децјег рада, с тим што је васпитач записивао оно што су деца смишљала.

Слово О смо представили филмском причом у којој је слово О главни глумац. Слово П смо применили кроз писмо „Петру Перићу”. Слово Д је обрађено кроз „Дедину причу”, а слово Ћ кроз разговор ћутљивих ћурака. Слово Г кроз причу о гладној гуски.

Сматрамо да примена усвојених гласова, на овакав начин, развија децје говорно стваралаштво, обогаћује децји речник и отвара деци нове путеве за примену гласова- слова.

Радионица са родитељима

Као завршни део примене говорних игара, организовали смо радионицу са родитељима и децом.

Игре су биле примамљивог духа, у виду надметања у знању и вештинама, дете- родитељ, вапитач- родитељ, итд.

Заступљене су биле игре:

- Клавир
- Препознај, правилно изговори
- Слово ми је рекло
- Моја боја је...
- Кућа слова
- Меморија
- Играјмо се коцкама
- Чуњеви
- Ко ће пре

Општи утисак учесника био је занимљиво, раздрагано, весело и разиграно.

Литература

1. Владисављевић, Спасенија: *Говор и језик*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997;
2. Владисављевић, Спасенија: *Патолошки неразвијен говор деце*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997;
3. Вуклиш, Јасна: *Игралица причалица*
4. Петровић, Зорка: *Основе у логопедском раду са децом предшколског и млађег школског узраста*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997;
5. Рисовић, Марија: *Научимо гласове (вежбанка за учење и увежбавање правилног изговора гласова)*, Народна библиотека Крушевац, Крушевац, 2007;